ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 16ης Νοεμβρίου 1977 *

Στην υπόθεση 13/77,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του HOF VAN CASSATIE του Βελγίου προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

SA GB-INNO-BM

και

Association des Detaillants en Tabac/Vereniging van de Kleinhandelaars in Tabak (ATAB), σωματείου χωρίς κερδοσκοπικό σκοπό,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 3 στ, 5, δεύτερη παράγραφος, 30, 31, 32, 86 και 90 της Συνθήκης ΕΟΚ και της οδηγίας 72/464/ΕΟΚ του Συμβουλίο (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 35), περί των φόρων, πλην των φόρων κύκλου εργασιών, οι οποίοι επιβαρύνουν την κατανάλωση των επεργασμένων καπνών,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους H. Kutscher, πρόεδρο, M. Sørensen και G. Bosco, προέδρους τμήματος, A. M. Donner, J. Mertens de Wilmars, P. Pescatore, A. J. Mackenzie Stuart, A. O'Keeffe και A. Touffait, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Reischl
γραμματέας: A. Van Houtte

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

(το μέρος που περιέχει τα περιστατικά παραλείπεται)

Σκεπτικό

1 Με απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 1977, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 26 Ιανουαρίου 1977, το HOF VAN CASSATIE του Βελγίου υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, τέσσερα ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 3 στ, 5, δεύτερη παράγραφος, 30, 31, 32, 86 και 90 της Συνθήκης, καθώς και της οδηγίας 72/464/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 35), περί των φόρων, πλην των φόρων κύκλου εργασιών, οι οποίοι επιβαρύνουν την κατανάλωση των επεξεργασμένων καπνών.

2 Αντίδικοι στη διαφορά στην οποία ανέκυψαν τα ερωτήματα αυτά είναι μια βελγική ανώνυμη εταιρία, η G.B-INNO-B.M., η οποία έχει στο Βέλγιο διάφορα πολυκαταστήματα, και το σωματείο χωρίς κερδοσκοπικό σκοπό VERENIGING VAN DE KLEINHANDELAARS IN TABAK/ASSOCIATION DES DETAILLANTS EN TABAC (στο εξής: ATAB).

3 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι ο πρόεδρος του Εμποροδικείου των Βρυξελλών, με Διάταξη που εξέδωσε στις 24 Απριλίου 1972 κατόπιν αγωγής του ATAB, διέταξε την εταιρία της οποίας η G.B-INNO-B.M. είναι δικαιοδόχος να σταματήσει την πώληση ή τη διάθεση προς πώληση τσιγάρων σε τιμή κατώτερη από την τιμή που αναγραφόταν στη φορολογική ταινία, με το σκεπτικό ότι η πρακτική αυτή αποτελούσε αθέμιτο ανταγωνισμό και παράβαση του άρθρου 58 του βελγικού νόμου της 3ης Ιουλίου 1969 (του νόμου περί του φόρου προστιθεμένης αξίας), το οποίο έχει ως εξής:

«Όσον αφορά τα εισαγόμενα ή εγχώρια βιομηχανοποιημένα καπνά, επιβάλλεται φόρος προστιθέμενης αξίας σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες καταβάλλεται έμμεσος φόρος καταναλώσεως δυνάμει νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων περί φορολογίας καπνών. Ο φόρος υπολογίζεται επί της τιμής που αναγράφεται στη φορολογική ταινία, η οποία πρέπει να είναι η ενιαία τιμή πωλήσεως στον καταναλωτή, ή, εφόσον δεν προβλέπεται καμιά τιμή, επί του ποσού επί του οποίου υπολογίζεται ο έμμεσος φόρος καταναλώσεως.»

4 Όταν το HOF VAN BEROEP των Βρυξελλών απέρριψε με απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 1974 την έφεση της G-INNO-B.M κατά της Διατάξεως αυτής, η εταιρία αυτή άσκησε αναίρεση.

Η εθνική νομοθεσία

5 Στο Βέλγιο τα βιομηχανοποιημένα καπνά υπόκεινται σε ένα σύστημα έμμεσων φόρων καταναλώσεων που χαρακτηρίζεται από την επιβολή έμμεσου φόρου καταναλώσεως «επί της αξίας», ο οποίος υπολογίζεται επί της λιανικής τιμής πωλήσεως στην οποία περιλαμβάνεται και ο ΦΠΑ.

6 Το άθροισμα των δύο αυτών φόρων καταβάλλεται από το βιομήχανο ή τον εισαγωγέα κατά την αγορά των φορολογικών ταινιών οι οποίες τίθενται επί των διαφόρων προϊόντων καπνού που παράγονται ή εισάγονται στο Βέλγιο και στις οποίες αναγράφεται η λιανική τιμή πωλήσεως.

7 Απαγορεύεται η πώληση προϊόντων καπνού στον καταναλωτή σε τιμή ανώτερη από τη λιανική τιμή πωλήσεως που αναγράφεται στη φορολογική ταινία.

8 Όσον αφορά τους έμμεσους φόρους καταναλώσεως, η ίδια απαγόρευση προβλέπεται ρητά στην παράγραφο 12 της κανονιστικής ρύθμισης που προσαρτάται στην υπουργική απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 1948, η οποία ρυθμίζει την επιβολή των έμμεσων φόρων καταναλώσεως επί των βιομηχανοποιημένων καπνών.

9 Όσον αφορά τον ΦΠΑ, η απαγόρευση συνάγεται από το γεγονός ότι το άρθρο 58, παράγραφος 1 του εν λόγω νόμου της 3ης Ιουλίου 1969 παραπέμπει στις γενικές αρχές που ισχύουν για την επιβολή των φόρων καταναλώσεως.

10 Απαγορεύεται επίσης η πώληση στον καταναλωτή των προϊόντων καπνού σε τιμή κατώτερη από την τιμή που αναγράφεται στη φορολογική ταινία.

11 Η απαγόρευση αυτή δεν ίσχυε μεν, κατά τον κρίσιμο χρόνο, για τους φόρους καταναλώσεως, ίσχυε όμως για τον ΦΠΑ, σύμφωνα με το προαναφερθέν άρθρο 58, παράγραφος 1 του νόμου της 3ης Ιουλίου 1969.

12 Η απάντηση στα ερωτήματα που υπέβαλε το HOF VAN CASSATIE πρέπει να δώσει τα αναγκαία στοιχεία στο δικαστήριο αυτό προκειμένου να κρίνει αν συμβιβάζονται με το κοινοτικό δίκαιο οι διατάξεις του άρθρου 58, παράγραφος 1

του βελγικού νόμου της 3ης Ιουλίου 1969, κατά το μέρος που οι διατάξεις αυτές επιβάλλουν για την πώληση στον καταναλωτή την τιμή πωλήσεως που καθορίζεται από τους βιομηχάνους ή τους εισαγωγείς.

Γενικές παρατηρήσεις

13 Η φορολογία των βιομηχανοποιημένων καπνών αποτελεί σε όλα τα κράτη μέλη σημαντική πηγή φορολογικών εσόδων και επομένως οι αρμόδιες αρχές πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικά μέσα για να εξασφαλίσουν την είσπραξη των εσόδων αυτών.

14 Κατά το παρόν στάδιο της εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου κάθε κράτος μέλος είναι ελεύθερο να επιλέξει τη δική του μέθοδο φορολογικού ελέγχου για τα βιομηχανοποιημένα καπνά που διατίθενται προς πώληση στο έδαφός του.

15 Λόγω της ανάγκης διασφαλίσεως της αποτελεσματικότητας των ελέγχων — που είναι αυστηροί και συχνά πολύπλοκοι, επιπλέον δε διαφέρουν από ένα κράτος μέλος σε άλλο — η εισαγωγή και η εξαγωγή των βιομηχανοποιημένων καπνών προσκρούουν σήμερα σε αναπόφευκτα εμπόδια και για το διακρατικό εμπόριο των προϊόντων αυτών χρειάζονται, υπό τις σημερινές συνθήκες, μεγάλα κονδύλια και εξειδικευμένες γνώσεις.

16 Δεδομένου ότι ο φόρος αντιπροσωπεύει υψηλό ποσοστό της τιμής πωλήσεως στον καταναλωτή, το κέρδος τόσο του χονδρεμπόρου όσο και του λιανεμπόρου είναι σχετικά μικρό.

17 Αν η βάση επιβολής του φόρου καταναλώσεως και του ΦΠΑ είναι, όπως στο βελγικό σύστημα, η τιμή λιανικής πωλήσεως, η απαγόρευση πωλήσεως των προϊόντων καπνού στον καταναλωτή σε τιμή μεγαλύτερη από την τιμή λιανικής πωλήσεως που αναγράφεται στη φορολογική ταινία αποτελεί ουσιαστική εγγύηση φορολογικού χαρακτήρα με την οποία σκοπείται να αποφευχθεί το ενδεχόμενο οι βιομήχανοι και οι εισαγωγείς να δηλώνουν μικρότερη αξία για τα προϊόντα τους κατα την πληρωμή του φόρου.

18 Αντίθετα, η απαγόρευση πωλήσεως στον καταναλωτή σε τιμή κατώτερη από την τιμή που αναγράφεται στη φορολογική ταινία δεν επιβάλλεται κατ' ανάγκη για φορολογικούς λόγους αλλά, όπως υποστηρίζουν ορισμένες κυβερνήσεις που παρενέβησαν, εξυπηρετεί μάλλον κοινωνικοοικονομικούς σκοπούς, καθόσον με την απαγόρευση κάθε είδους εκπτώσεων κατά την πώληση στον καταναλωτή αποσκοπείται η διατήρηση ορισμένης οργανωτικής δομής της λιανικής πωλήσεως και η αποφυγή της συγκεντρώσεως των πωλήσεων σε βάρος των μικρών λιανεμπόρων.

19 Προβλήθηκε επίσης το επιχείρημα ότι η ύπαρξη ενιαίας τιμής λιανικής πωλήσεως αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για την πραγματική είσπραξη από το κράτος μέλος των φόρων επί των βιομηχανοποιημένων καπνών.

20 Δεδομένου όμως ότι η είσπραξη των εσόδων αυτών εξασφαλίζεται, σε ένα σύστημα σαν το βελγικό, κατά την αγορά των φορολογικών ταινιών, το επιχείρημα αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

21 Τέλος, πρέπει ακόμα να τονιστεί ότι, σε ένα σύστημα σαν αυτό που ισχύει στο Βέλγιο, τίποτα δεν εμποδίζει καταρχήν τον έμπορο λιανικής πωλήσεως να καθορίζει ο ίδιος την τιμή πωλήσεως στον καταναλωτή και να αγοράζει προς τούτο βιομηχανοποιημένα καπνά με τις κατάλληλες φορολογικές ταινίες.

22 Στην πράξη όμως αυτό δεν είναι δυνατό παρά μόνο με τη συνεργασία του βιομηχάνου ή του εισαγωγέα αφενός και των εθνικών φορολογικών αρχών αφετέρου, η συνεργασία δε αυτή μπορεί να είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση.

23 Η απάντηση στα ερωτήματα που υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο πρέπει να βασίζεται επί όλων των ανωτέρω σκέψεων.

Επί του πρώτου ερωτήματος

24 Με το πρώτο σκέλος του πρώτου ερωτήματος το HOF VAN CASSATIE ερωτά αν τα άρθρα 3 στ, 5, δεύτερη παράγραφος, και 86 της Συνθήκης έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ή να διατηρήσουν σε ισχύ νομοθετική διάταξη που να επιβάλλει, τόσο για τα εισαγόμενα προϊόντα όσο και για τα προϊόντα που παράγονται εγχωρίως, ενιαία τιμή πωλήσεως στον καταναλωτή, η οποία καθορίζεται από τους βιομηχάνους ή τους εισαγωγείς, εφόσον η διάταξη αυτή

— είναι ικανή να διευκολύνει την καταχρηστική εκμετάλλευση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους στην κοινή αγορά κατά την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης,

— διευκολύνει την κατάχρηση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους, η οποία συνίσταται στο γεγονός ότι οι βιομήχανοι και οι εισαγωγείς βιομηχανοποιημένων καπνών μπορούν να υποχρεώνουν τους εμπόρους λιανικής πωλήσεως ενός κράτους μέλους να τηρούν τις τιμές πωλήσεως στον καταναλωτή που καθορίζουν οι ίδιοι.

25 Με το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος ερωτάται κατ' αρχάς αν απαγορεύεται η θέσπιση ή η διατήρηση σε ισχύ ενός τέτοιου μέτρου ακόμη και όταν το μέτρο αυτό έχει γενική ισχύ, αφορά δηλαδή οποιονδήποτε βιομήχανο ή εισαγωγέα, άρα ακόμη και αυτούς που δεν κατέχουν δεσπόζουσα θέση ή δεν την εκμεταλλεύονται καταχρηστικά, κατά μείζονα λόγο δε όταν ο σκοπός του, το αντικείμενό του ή το αποτέλεσμά του δεν συνίστανται σε καμιά περίπτωση σε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης.

26 Δεύτερον, ερωτάται μήπως οι διατάξεις της Συνθήκης που αναφέρονται στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος δεν πρέπει στην περίπτωση αυτή να ερμηνευτούν υπό την έννοια ότι η θέσπιση ή η διατήρηση σε ισχύ μιας τέτοιας διάταξης δεν απαγορεύεται μεν καθόλου, η διάταξη όμως αυτή δεν μπορεί να έχει καμία επίπτωση επί του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 86, δεδομένου ότι η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης απαγορεύεται οπωσδήποτε, ακόμη και αν στη συγκεκριμένη περίπτωση διευκολύνθηκε από τη διάταξη αυτή.

27 Τα διάφορα σημεία του ερωτήματος αυτού πρέπει να εξεταστούν μαζί.

28 Το σύστημα της ενιαίας αγοράς στο οποίο αποβλέπει η Συνθήκη αποκλείει, πρώτον, κάθε εθνική κανονιστική ρύθμιση που παρεμποδίζει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το διακοινοτικό εμπόριο.

29 Δεύτερον, ο στόχος που διακηρύσσεται στο άρθρο 3 στ συγκεκριμενοποιείται σε διάφορες διατάξεις της Συνθήκης που αφορούν τους κανόνες ανταγωνισμού, μεταξύ των οποίων και το άρθρο 86, το οποίο ορίζει ότι είναι ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά, κατά το μέτρο που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, η καταχρηστική εκμετάλλευση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους.

30 Το άρθρο 5, δεύτερη παράγραφος της Συνθήκης προβλέπει ότι τα κράτη μέλη απέχουν από κάθε μέτρο που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των σκοπών της Συνθήκης.

Επομένως, ναι μεν το άρθρο 86 απευθύνεται στις επιχειρήσεις, η Συνθήκη όμως επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να μη λαμβάνουν ή να μη διατηρούν σε ισχύ μέτρα που θα μπορούσαν να εξαλείψουν την πρακτική αποτελεσματικότητα της διάταξης αυτής.

31 Έτσι το άρθρο 90 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη δεν θεσπίζουν ούτε διατηρούν μέτρα αντίθετα προς τους κανόνες της Συνθήκης, ιδίως προς τους κανόνες των

άρθρων 85 μέχρι και 94, ως προς τις δημόσιες επιχειρήσεις και τις επιχειρήσεις τις οποίες χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα.

32 Ομοίως, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να θεσπίζουν μέτρα που να δίνουν στις ιδιωτικές επιχειρήσεις τη δυνατότητα να μην εκπληρώνουν τις υποχρέωσεις που τους επιβάλλουν τα άρθρα 85 έως 94 της Συνθήκης.

33 Το άρθρο 86 απαγορεύει γενικά την καταχρηστική εκμετάλλευση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους, ακόμη και αν η κατάχρηση αυτή διευκολύνεται από εθνικές νομοθετικές διατάξεις.

34 Εν πάση περιπτώσει, τα εθνικά μέτρα που έχουν ως αποτέλεσμα τη διευκόλυνση της καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης που είναι ικανή να επηρεάσει τα εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών είναι κατά κανόνα ασυμβίβαστα με τα άρθρα 30 και 34, τα οποία απαγορεύουν τους ποσοτικούς περιορισμούς των εισαγωγών και των εξαγωγών, καθώς και όλα τα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος.

35 Το εθνικό δικαστήριο πρέπει να κρίνει το ζήτημα κατά πόσο ένα σύστημα καθορισμού τιμών λιανικής πωλήσεως συμβιβάζεται με τη Συνθήκη λαμβάνοντας υπόψη όλες τις προϋποθέσεις εφαρμογής των αναφερθεισών διατάξεων του κοινοτικού δικαίου.

36 Από την άποψη αυτή το HOF VAN CASSATIE έλαβε υπόψη του το ενδεχόμενο αφενός να αποτελεί καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης το γεγονός ότι οι βιομήχανοι και οι εισαγωγείς βιομηχανοποιημένων καπνών μπορούν να υποχρεώνουν τους εμπόρους λιανικής πωλήσεως ενός κράτους μέλους να τηρούν τις τιμές πωλήσεως στον καταναλωτή που καθορίζουν οι ίδιοι και αφετέρου το ενδεχόμενο το μέτρο που μπορεί ίσως να θεωρηθεί ασυμβίβαστο με το άρθρο 86, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, δεύτερη παράγραφος, να αποτελεί διάταξη που να επιβάλλει την τήρηση των τιμών αυτών κατά την πώληση στον καταναλωτή.

37 Προκειμένου το εθνικό δικαστήριο να κρίνει αν συμβιβάζονται με τις διατάξεις αυτές του κοινοτικού δικαίου η θέσπιση ή η διατήρηση σε ισχύ του μέτρου αυτού, πρέπει επίσης να εξετάσει αν, πέραν των εμποδίων που απορρέουν ενδεχομένως για το διακρατικό εμπόριο βιομηχανοποιημένων καπνών από τη φύση του επίμαχου φορολογικού συστήματος, το μέτρο αυτό καθαυτό μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, πράγμα που αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή της απαγόρευσης που προβλέπει το άρθρο 86.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

38 Με το δεύτερο ερώτημα το HOF VAN CASSATIE ερωτά αν πρόκειται για επιχειρήσεις στις οποίες το κράτος χορηγεί ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα κατά την έννοια του άρθρου 90 της Συνθήκης, όταν το κράτος δίνει έμμεσα, με νομοθετική διάταξη, τη δυνατότητα στους βιομηχάνους και εισαγωγείς ορισμένων προϊόντων, αντίθετα από ό,τι στους βιομηχάνους και εισαγωγείς άλλων προϊόντων, να καθορίζουν οι ίδιοι την τιμή πωλήσεως στον καταναλωτή και αν, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, η διατήρηση αυτών των ειδικών ή αποκλειστικών δικαιωμάτων αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 7 και 85 έως και 94 της Συνθήκης.

39 Πρέπει να υπενθυμιστεί το γεγονός ότι το επίμαχο φορολογικό σύστημα αφήνει στο βιομήχανο ή τον εισαγωγέα την ελευθερία να καθορίσει λιανική τιμή πωλήσεως των προϊόντων του κατώτερη από την τιμή πωλήσεως των ανταγωνιστικών προϊόντων του ίδιου είδους, της ίδιας ποιότητας και των ίδιων χαρακτηριστικών.

40 Δεδομένου ότι η δυνατότητα αυτή δίνεται σε όλους, συμπεριλαμβανομένων και των λιανεμπόρων, οι οποίοι ενεργούν ως παραγωγοί ή εισαγωγείς βιομηχανοποιημένων καπνών, δηλαδή σε μια απροσδιόριστη κατηγορία επιχειρήσεων, είναι αμφίβολο αν οι επιχειρήσεις αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ως δικαιούχοι «ειδικών» ή μάλιστα «αποκλειστικών» δικαιωμάτων.

41 Ενόψει όμως της αιτιολογίας της απάντησης που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, δηλαδή ότι το άρθρο 90 εν πάση περιπτώσει δεν είναι παρά μια ειδική εφαρμογή ορισμένων γενικών αρχών που δεσμεύουν τα κράτη μέλη, δεν είναι αναγκαίο να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί του τρίτου ερωτήματος

42 Με το ερώτημα αυτό, το οποίο υποδιαιρείται σε τρία μέρη, ερωτάται, πρώτον, αν τα άρθρα 30, 31 και 32 της Συνθήκης ΕΟΚ έχουν την έννοια ότι αποτελεί μέτρο αποτελέσματος ισοδύναμου προς ποσοτικό περιορισμό η ρύθμιση του κράτους μέλους η οποία για την πώληση βιομηχανοποιημένων καπνών στον καταναλωτή επιβάλλει ενιαία τιμή, η οποία αναγράφεται στις φορολογικές ταινίες και καθορίζεται, ανάλογα με την περίπτωση, είτε από τους βιομηχάνους που είναι εγκατεστημένοι στο κράτος αυτό είτε από τους εισαγωγείς των προϊόντων αυτών, ιδιαίτερα για τις εισαγωγές από τα άλλα κράτη μέλη.

43 Στη συνέχεια ερωτάται μήπως η ρύθμιση αυτή δεν αποτελεί τέτοιο μέτρο παρά μόνο εφόσον έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι είναι ικανή να εμποδίσει άμεσα ή

έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το ενδοκοινοτικό εμπόριο, πράγμα που εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να ελέγξει στη συγκεκριμένη περίπτωση.

44 Τέλος, ερωτάται αν το ίδιο ισχύει και όταν το κράτος μέλος επιτρέπει στους παραγωγούς και τους εισαγωγείς, κατόπιν της ανακοινώσεως ότι αυξάνονται οι τιμές και κατόπιν της παρελεύσεως ορισμένης προθεσμίας, να καθορίζουν ελεύθερα τις τιμές, συμπεριλαμβανομένων και των τιμών λιανικής πωλήσεως, αλλά δημοσιεύει τις τιμές αυτές και επιβάλλει την τήρησή τους με το προαναφερθέν μέτρο.

45 Το άρθρο 30 της Συνθήκης απαγορεύει όλα τα μέτρα αποτελέσματος ισοδύναμου προς ποσοτικούς περιορισμούς στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

46 Για να τεθεί ζήτημα εφαρμογής της απαγόρευσης αυτής, αρκεί τα επίμαχα μέτρα να είναι ικανά να εμποδίσουν, άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά τις εισαγωγές μεταξύ των κρατών μελών.

47 Ενδείκνυται να υπενθυμιστεί ότι, όπως προβλέπει η οδηγία της Επιτροπής 70/50, της 22ας Δεκεμβρίου 1969 (PB L 13, σ. 29), αποτελούν μέτρα αποτελέσματος ισοδύναμου προς ποσοτικό περιορισμό των εισαγωγών «τα μέτρα εκείνα, εκτός από όσα ισχύουν αδιακρίτως τόσο για τα εγχώρια όσο και για τα εισαγόμενα προϊόντα, τα οποία εμποδίζουν τις εισαγωγές που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν αν έλειπαν τα μέτρα αυτά, καθώς και τα μέτρα εκείνα που καθιστούν τις εισαγωγές δυσκολότερες ή επαχθέστερες σε σχέση με την εμπορία της εγχώριας παραγωγής».

48 Εντούτοις, τα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος που αναφέρει η οδηγία δεν περιλαμβάνουν τα μέτρα που εμποδίζουν κατ' αυτό τον τρόπο το διακρατικό εμπόριο, τα οποία όμως αναφέρονται στη Συνθήκη με την ειδική τους ονομασία, ιδιαίτερα δε ως φορολογικά μέτρα, ή τα οποία επιτρέπονται εκ των προτέρων ως άμεση ή έμμεση άσκηση των εξουσιών που εξακολουθούν να έχουν τα κράτη μέλη.

49 Στα προσκόμματα που δημιουργούνται από τους έμμεσους φόρους αναφέρεται το άρθρο 99 της Συνθήκης, το οποίο επιβάλλει στην Επιτροπή, σε συνδυασμό με το άρθρο 100 που αναφέρεται στην προσέγγιση των νομοθεσιών, την υποχρέωση να εξεύρει τα μέσα εναρμονίσεως των εθνικών νομοθεσιών στον εν λόγω τομέα προς το συμφέρον της κοινής αγοράς.

50 Βάσει των προαναφερθέντων άρθρων το Συμβούλιο εξέδωσε την οδηγία 72/464, η οποία αποτελεί το αντικείμενο του τέταρτου ερωτήματος, ακριβώς επειδή θε-

ώρησε ότι ήταν προς το συμφέρον της κοινής αγοράς η εναρμόνιση των διατάξεων περί της φορολογίας της καταναλώσεως βιομηχανοποιημένων καπνών, με σκοπό τη βαθμιαία εξάλειψη από τα εθνικά φορολογικά συστήματα των παραγόντων εκείνων που είναι ικανοί να εμποδίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία και να νοθεύσουν τους όρους ανταγωνισμού.

51 Η ανώτατη ενιαία τιμή που ισχύει αδιακρίτως τόσο στα εγχώρια όσο και στα εισαγόμενα προϊόντα δεν αποτελεί μεν καθαυτή μέτρο αποτελέσματος ισοδύναμου προς ποσοτικό περιορισμό, εντούτοις όμως μπορεί να παραγάγει τέτοια αποτελέσματα, αν καθορίζεται σε τέτοιο ύψος ώστε η διάθεση των εισαγόμενων προϊόντων στην αγορά να καθίσταται είτε αδύνατη είτε δυσχερέστερη απ' ό,τι για τα εγχώρια προϊόντα.

52 Αντίθετα, το σύστημα των τιμών που καθορίζονται ελεύθερα από το βιομήχανο ή, ανάλογα με την περίπτωση, από τον εισαγωγέα το οποίο ισχύει, δυνάμει εθνικού νομοθετικού μέτρου, ως σύστημα ενιαίων τιμών πωλήσεως στον καταναλωτή και δεν κάνει καμία διάκριση μεταξύ εγχώριων και εισαγόμενων προϊόντων παράγει κατά κανόνα αποτελέσματα στο εσωτερικό μόνο του κράτους.

53 Δεν μπορεί όμως να αποκλειστεί το ενδεχόμενο σε ορισμένες περιπτώσεις το σύστημα αυτό να μπορεί να έχει επιπτώσεις επί του ενδοκοινοτικού εμπορίου.

54 Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η εισαγωγή και η εξαγωγή των βιομηχανοποιημένων καπνών υπόκειται σε δυσχέρειες που είναι συμφυείς με τις διαφόρους μεθόδους φορολογικού ελέγχου που χρησιμοποιούν τα κράτη μέλη προκειμένου κυρίως να εξασφαλίσουν την είσπραξη των φόρων στους οποίους υπόκεινται τα προϊόντα αυτά.

55 Επομένως, προκειμένου το εθνικό δικαστήριο να κρίνει αν η ρύθμιση του κράτους μέλους η οποία επιβάλλει για τα βιομηχανοποιημένα καπνά ενιαία τιμή πωλήσεως στον καταναλωτή, η οποία καθορίζεται ελεύθερα από το βιομήχανο ή τον εισαγωγέα, αποτελεί ενδεχομένως μέτρο αποτελέσματος ισοδύναμου προς ποσοτικό περιορισμό, εναπόκειται στο ίδιο να κρίνει, λαμβάνοντας υπόψη τα φορολογικής φύσεως προσκόμματα που υφίστανται στον τομέα των επίμαχων προϊόντων, αν το σύστημα αυτό των ενιαίων τιμών είναι καθαυτό ικανό να εμποδίσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, τις εισαγωγές μεταξύ των κρατών μελών.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

56 Με το ερώτημα αυτό ερωτάται, πρώτον, αν οι διατάξεις του άρθρου 5 της οδηγίας 72/464 του Συμβουλίου έχουν απευθείας εφαρμογή και αν επομένως οι ιδιώτες μπορούν να τις επικαλεστούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και, δεύτερον, αν απαγορεύεται στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ή να διατηρήσουν σε ισχύ νομοθετικά μέτρα που για την πώληση στον καταναλωτή εγχώριων ή εισαγόμενων βιομηχανοποιημένων καπνών επιβάλλουν ορισμένη τιμή πωλήσεως που αναγράφεται στη φορολογική ταινία και από την οποία δεν μπορούν να υπάρξουν αποκλίσεις ούτε προς τα πάνω ούτε προς τα κάτω.

57 Καταρχάς πρέπει να εξεταστεί το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος αυτού, δεδομένου ότι, αν δοθεί αρνητική απάντηση, δεν θα χρειαστεί να δοθεί απάντηση στο πρώτο σκέλος.

58 Η οδηγία 72/464 του Συμβουλίου, η οποία βασίζεται, όπως και οι οδηγίες της 11ης Απριλίου 1967 περί της εναρμονίσεως των φόρων κύκλου εργασιών (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 3 και 5), στα άρθρα 99 και 100 της Συνθήκης, περιέχει ορισμένους βασικούς κανόνες για το πρώτο στάδιο της εναρμόνισης των φόρων καταναλώσεως προϊόντων καπνού.

59 Στο προοίμιο της οδηγίας το Συμβούλιο εκκινεί από την αρχή ότι η δημιουργία μιας οικονομικής ενώσεως εντός της οποίας θα υπάρχει υγιής ανταγωνισμός και της οποίας τα χαρακτηριστικά θα είναι ανάλογα με τα χαρακτηριστικά μιας εσωτερικής αγοράς προϋποθέτει, όσον αφορά τον τομέα των επεξεργασμένων καπνών, ότι η επιβολή στα κράτη μέλη φόρων επί της καταναλώσεως των προϊόντων του τομέα αυτού δεν νοθεύει τους όρους ανταγωνισμού και δεν εμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία τους εντός της Κοινότητας.

60 Στο άρθρο 1 η οδηγία θέτει την αρχή της εναρμόνισης των συστημάτων των ειδικών φόρων καταναλώσεως επί των επεξεργασμένων καπνών σε περισσότερα του ενός στάδια και στο άρθρο 4 προβλέπει ένα σύστημα φόρων καταναλώσεως που περιλαμβάνει έναν αναλογικό φόρο και έναν πάγιο φόρο.

61 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Οι καπνοβιομήχανοι και οι εισαγωγείς καθορίζουν ελεύθερα τις ανώτατες τιμές λιανικής πωλήσεως κάθε προϊόντος τους. Η διάταξη αυτή δεν δύναται πάντως να παρεμποδίσει την εφαρμογή των εθνικών νομοθεσιών όσο αφορά τον έλεγχο του επιπέδου των τιμών ή την τήρηση των επιβαλλομένων τιμών.»

62 Το Συμβούλιο, θεωρώντας ότι, για να υπάρχει υγιής ανταγωνισμός, οι τιμές όλων των κατηγοριών επεξεργασμένων καπνών πρέπει να διαμορφώνονται ελεύθερα, όρισε στο άρθρο 5, παράγραφος 1 της οδηγίας, ότι οι καπνοβιομήχανοι και οι εισαγωγείς καθορίζουν ελεύθερα τις ανώτατες τιμές λιανικής πωλήσεως κάθε προϊόντος τους.

63 Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 5, αν εξεταστεί στην αλληλουχία των διατάξεων της οδηγίας, δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ή να διατηρήσουν σε ισχύ νομοθετικά μέτρα που επιβάλλουν, για την πώληση στον καταναλωτή εγχώριων ή εισαγόμενων βιομηχανοποιημένων καπνών, ορισμένη τιμή πωλήσεως, και συγκεκριμένα την τιμή που αναγράφεται στη φορολογική ταινία, υπό τον όρο βέβαια ότι η τιμή αυτή έχει προηγουμένως καθοριστεί ελεύθερα από το βιομήχανο ή τον εισαγωγέα.

64 Ενόψει της απαντήσεως που δίδεται στο δεύτερο σκέλος του τέταρτου ερωτήματος, δεν χρειάζεται να δοθεί απάντηση στο πρώτο σκέλος του.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 1977 το HOF VAN CASSATIE του Βελγίου, αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 86 της Συνθήκης ΕΟΚ απαγορεύει την καταχρηστική εκμετάλλευση από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσης τους, ακόμη και αν η κατάχρηση αυτή διευκολύνεται από εθνικές νομοθετικές διατάξεις.

2) Προκειμένου να κριθεί αν συμβιβάζεται με το άρθρο 86, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3 στ και 5, δεύτερη παράγραφος της Συνθήκης, η θέσπιση ή η διατήρηση σε ισχύ ενός εθνικού μέτρου που επιβάλλει, κατά την πώληση βιομηχανοποιημένων καπνών στον καταναλωτή, την τήρηση των τιμών που έχουν καθορίσει ο βιομήχανος ή ο εισαγωγέας, πρέπει, αφού ληφθούν υπόψη τα εμπόδια που απορρέουν ενδεχομένως για το εμπόριο από τη φύση του φορολογικού συστήματος στο οποίο υπόκεινται τα προϊόντα, να καθοριστεί αν το σύστημα αυτό, εκτός από το ότι ενδεχομένως διευκολύνει την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης, μπορεί επίσης να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

3) Η ρύθμιση κράτους μέλους η οποία, για την πώληση στον καταναλωτή τόσο των εισαγόμενων όσο και των εγχώριων βιομηχανοποιημένων καπνών, επιβάλλει ορισμένη τιμή την οποία έχουν καθορίσει ελεύθερα ο βιομήχανος ή ο εισαγωγέας δεν αποτελεί μέτρο αποτελέσματος ισοδύναμου προς ποσοτικό περιορισμό των εισαγωγών παρά μόνο εφόσον, λαμβανομένων υπόψη των εμποδίων που απορρέουν κατ' ανάγκη από τις διαφόρους μεθόδους φορολογικού ελέγχου τις οποίες χρησιμοποιούν τα κράτη μέλη με σκοπό κυρίως να εξασφαλίσουν την είσπραξη των φόρων στους οποίους υπόκεινται τα προϊόντα αυτά, το σύστημα αυτό των ενιαίων τιμών είναι ικανό να εμποδίσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, τις εισαγωγές μεταξύ των κρατών μελών.

4) Με το άρθρο 5 της οδηγίας 72/464/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1972, περί των φόρων, πλην των φόρων κύκλου εργασιών, οι οποίοι επιβαρύνουν την κατανάλωση των επεξεργασμένων καπνών, δεν σκοπείται να απαγορευθεί στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ νομοθετικά μέτρα τα οποία, για την πώληση στον καταναλωτή εγχώριων ή εισαγόμενων βιομηχανοποιημένων καπνών, επιβάλλουν ορισμένη τιμή πωλήσεως, και συγκεκριμένα την τιμή που αναγράφεται στη φορολογική ταινία, υπό τον όρο βέβαια ότι η τιμή αυτή έχει προηγουμένως καθοριστεί ελεύθερα από τον καπνοβιομήχανο ή τον εισαγωγέα.

Κρίθηκε από το Δικαστήριο στο Λουξεμβούργο στις 16 Νοεμβρίου 1977.

Kutscher Sørensen Bosco Donner Mertens de Wilmars

Pescatore Mackenzie Stuart O'Keeffe Touffait

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 16 Νοεμβρίου 1977.

Ο γραμματέας
A. Van Houtte

Ο Πρόεδρος
H. Kutscher